

Plague of Darkness

Parsha Bo

לע"נ א"מ חנה בת אברהם דוד הכ"מ

1 Shent Chapter - 11

²¹ HASHEM said to Moses, "Stretch forth your hand toward the heavens, and there shall be darkness upon the land of Egypt, and the darkness will be tangible." ²² Moses stretched forth his hand toward the heavens and there was a thick darkness throughout the land of Egypt for a three-day period. ²³ No man could see his brother nor could anyone rise from his place for a three-day period; but for all the Children of Israel there was light in their dwellings.

2 Artscroll Ste Chmed - 13 344

The darkness during the day was darker than that of a normal night, and at night it became even more intense. After the first three days of the plague, the darkness entered a new stage; it was so thick that the Egyptians could not even move (Rashi). There were two reasons for the darkness: (a) Among the Jews, there were people who did not deserve to be freed [because they were so assimilated into Egyptian culture that there was no hope for them to return to the covenant of Israel] and who were to die. God provided the darkness so that the Egyptians would not see their death and claim that the plagues affected Jews and Egyptians alike; (b) the darkness provided an opportunity for the Jews to

circulate in the Egyptian homes to determine the location of valuables that they would later ask to borrow (Rashi). Later, when the Egyptians realized that the Jews had been in their homes and had the opportunity to loot at will, but had not done so, Israel earned esteem in the eyes of the Egyptians (Mechilta, 12:36).

ובמדרש (רבה יד-ב) מהיכן היה החושך ההוא ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה אומר מחושך של בעלה שנאמר ותהלים יח-יב) ישות חושך שתרן טביבותיו סכתו ר' נחמיה אומר מחשך של גיהנום שנאמר (איוב י) ארץ עמיתה כמו אובל צלמות וגו'.

5 א"מ ח"א

אמרים שהיה זה החושך של הגיהנום. כי הרשעים העושים עבירות בחייהם חרדים כדי להקבא מעין אדם נענשים במקום זה בניהגם שאינם יכולים לראות זה את זה.

6

Ramban comments that the darkness was not merely an absence of light, but an opaque, fog-like condition that extinguished all flames, so that the Egyptians could not even use lamps. He cites *Ibn Ezra* that it may have been a very dense fog, like that which sometimes closes in over the Atlantic Ocean, and it was so dark that the Egyptians could not even keep track of the days.

7 ספר הכרטיים אל"תו-כ"ט-כ"ז

ענה היום, כל עם מצרים כלא בחשך ועלמות והם האור עמם שורה בכל אשר תולכים ובאים, הלא היה להם להתרחק בחשוכה ענה ברע האחרון, ואם ישיבו מיד יקבלם הקב"ה כי חפץ חסד הוא, ואילו הללו — כלחה נפשם לחשך מצרים ודבקם בהם, ובורחים מן האור אל החשך!

אממה — — —
אם ישאלו אדם כך, אף אחת אמור לו: אל תחמה על החפץ מאותם הימים הרחוקים, שכן אפילו לאחר מכן, לאחר שה' סידר עמו מפסולת, ניפה את קמחו ועשאו סלח נקי, עדיין אתה יכול למצא בעם, בכל דור ודור ובכל מקום ומקום, אנשים מישראל הבורחים מן האור אל החשך, והנקל בעיניהם להתייטר בכל מיני יסורים ובלבד שלא יראו את האור ולא יתעוררו במעדרני... עליהם ועל שכמותם אמר הנביא (ישעיה ו): 'השמן לב העם הוה, ואוניו הכבד ועיניו השע... פן יראה בעיניו ובאוניו ישמע ולבבו יבין, רשב ורפא לו' — שכן זאת היא לו הגדולה שברעות פן יראה, פן ישמע, פן יבין, פן יירפא!...'
בכל הדורות כך, וביותר באותו הדור,

4 א"מ ח"א

ויאמר ואל משה נסה ידך על השמים והיה חשך וגו' על פרשת החושך הזה לבטח כבר זכרתי למעלה שמפני רוח ים חזק מאד חודש הקב"ה להסיר הארבה העלה ארץ מצרים על כל גבול מצרים ולא נהפכו למטר כי טבע מצרים היה מנוע את העננים מהמסיר ולכן נשארו העננים ההם על מצרים בעובי גדול ומכוסף שלשת ימים רצופים ולא עברו משם והלאה לפי שאותו הרוח החזק לא עבר משם לסביבת שוכרתי ולכן נתחדשה מכת החשך אחרי מכת הארבה וצוה השם למשה נסה את ידך ורצה לומר במסך או מבלתו על השמים כלומר כנגד האור שיראו בו השמים וביאר לו שאותה נטיית יד שיעשה ירמיו וכיון לשני דברים הפכים הא' שיתורה מנוע ניצוצות השמש משירבו על הארץ כאלו באותה הנטייה יהיה אומר לחושך ולא יורח ובעד כיכבים יחתם כי תהיה נטיית יד משה מנועת הצברת אור השמש על הארץ ועל זה אמר ויהי חשך על ארץ מצרים הדבר הב' שיתחייב וירמח נטיית ידו היה שעובי העננים האדירים ההם לא יהיה על ארץ גושן וכאלו משה רבינו בידו ירמח ויאמר לעננים שלא יזיקו ולא יחשיכו בארץ ישראל יושב בה ועל זה באמת נאמר וימש חשך והוא מלשון הסרה ומגורת לא ימש עמוד הענן יבטם לא ימש מתוך האהל רוצה לומר שגם בן נטיית יד משה תסיר החושך ממקום אחר כי הוא יעשה החושך במצרי' והוא יסירהו מארץ גושן וכן נאמר בספור המעשה ויום משה את ידו על השמים ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים ג' ימים והיה

צ"ק = א"ק

יש להקשות למה היה נצרך שינוי הטבע כזה, הלא הקב"ה היה יכול להמיתם במשך זמן ע"י סיבות שונות, ולא היו המצרים מרגישים בזה כלל, ולמה הוצרך להמיתם דוקא באותן ג' ימים
אנו רואים אצל בניא, שאומרים שאכן רוצים לעשות ולפעול דברים גדולים ונכונים, ואך שמתרצים את עצמם שיטעו כמה וכמה מניעות וזמירות שמעכבים אותם. אלא שברגע שאכן סרו המפריעים והמעכבים אנו רואים שאותו "חשק" שאמרו עליו קודם, נשכח, וכלא היה.

מדוע זה?

אין עיוור כמי שלקה בעיוורון הלב. ההולך בחשך לבו, גם השמש בתקפה וכל הכוכבים ממסילותם לא יאירו לו מאומה. ברם, יש שניצל מעיוורון לבו ע"י מהלומה שבאה עליו פתאם והיא מוציאהו מהרגלו ושדרתו ומתחיל לחשב דרכו, היכן אני, איך לו לזה שלא ידע מכאוב מעולם ואינו רואהו אלא באחרים בלבדו ולא עור, אלא פורענות כי יודדת בעולם, אף היא נעשית קרדום בידו לחפור בו וכל צוריו יפיה בהם, ואילו הוא עצמו, אך טוב לו...
אין לו לזה שכר הצלחתו מלוחות תמיד, עד הסוף -- עד סוף אבדנו מן העולם...
בשנשתעבדו ישראל במצרים, היו ביניהם רבים שנחמול מולם ונפלו בידי אדונים קלים, אם מפני שטובים היו משאר המצרים אם מפני שמוכחים היו מהם וידעו ששרותם של עבדים חפשים מומרא אדניהם יקר וטוב יותר משרותם של הכבולים בשרשות. והיו אדונים אלה פורסים תוהמת על עבדיהם המאשרים שמישראל וולקים להם מכבדם ונותנים להם לחתער וליתנות ממנעמי חייתם.

Sidder Mussar - pg. 72

How do we understand this duality of forces brought to bear on man? Does not a bit of light dissipate a lot of darkness?

The answer is that 'darkness' in the human being is not merely the absence of light. It is a rather a powerful force in its own right, asserting itself in a person even in the presence of a powerful source of light. This is similar to the darkness of the macro-world, as the prophet declared: *Who forms light and creates darkness (Yeshayahu 45:7);* darkness is described as a positive entity, a 'creation.' Ramban also uses this concept to explain the darkness of Egypt as being not the absence of sunlight but rather an entity of darkness which descended upon Egypt and extinguished all light (see Ramban, Shemos 10:21).

The understanding of this dimension of 'darkness' will clarify for us a few incidents where we find individuals who, despite the fact that they had become fully aware of the ultimate truth, were able to deny it.

One incident is that of Yeravam who stood offering sacrifices to an idol (see I Melachim 13:46). When the prophet came to rebuke him, the altar split open and Yeravam's hand became paralyzed, in fulfillment of the prophecy. Yeravam had no alternative but to plead with the prophet that he pray for him that his hand be healed. Yet,

even in his request to the prophet to pray for him, he referred to Hashem as your God (i.e. the prophet's God). Chazal explain that the implication was: *Your God, but not mine (I Melachim 13:4-6, Rashi).*

Here we have no less a person than Yeravam ben Nevat who clearly sees the instant fulfillment of the prophet's words and the immediate Divine retribution. Yet, he obstinately refuses to acknowledge Hashem as his God.

עד מתי אתם, understand the prophet Eliyahu's exhortation to Israel, וקטחים על שתי הקפיצים, אם ה' האלקים לבנו אחריו, ואם הפעל לבנו אחריו, *How much longer will you hesitate between two doorsteps? If Hashem is the true God then follow Him, and if the Baal is, then follow him (I Melachim 18:21).*

"Indeed, if you believe it is the Baal," Eliyahu told them, "then serve him alone but do not combine it with the Divine." The worship of Baal alone is not nearly as bad as combining it with the worship of God. The 'light' of Torah, when combined with Baal, does not mitigate its evil but rather feeds and fans its flames.

זה לעומת זה עשה אלקים, כל זמן שאין הדבר נוגע ל"מעשה", אז משהו היצוהר בטענות של טרדות והפרעות וכיו"ב, ואינו מתנגד לרצון ולתקון הפנימי שבלב האדם, אמנם מיד כשהדבר נוגע ל"מעשה" והדבר נהיה באפשרי, ואם יעשה ויקיים המצוה הרי יזכה למעלה ולדרגה - אז כבר מתחיל היצר יתהר על המידה, ונורם לו לאדם לבטל את הפצו ורצונו לגמרי, וכל שלא יעלה וישיג איזה מעלה.

על פי זה נראה שכל זמן שלא היתה יציאת מצרים ממשית, ה"מעשה", לא היתה התנגדות - בלבם של אותן פושעים - ליציאה ממצרים אלא כולם פה אחד בודאי היו אומרים שרצונם לצאת, אבל כשהגיעו ל"מעשה", והיציאה התקרב זמנו, כי הלא פרעה כבר החל לשאת ולתת עמם - ימי ומי ההולכים, והחל כבר להודות ולומר "ה' הצדיק ואני חסר הרשעים", אז כבר נתגבר היצר עליהם, שהרי היה להם עושר וכבוד במצרים, ולא רצו לצאת, אז נתחייבו מיתה, אבל עד שהגיע הדבר ל"מעשה" לא היו עדיין חייבי מיתה, כי גם באמת רצו לצאת, ורק עתה נתחייבו מיתה על כן מתו, בג' ימים אלו ולא קודם.

(המשטח דמוני, יד יחזקאל)

14

במעשה של שתיים נשים שעמדו לשפוט את שלמה, שמת בו הרוח, וכל אחת אומרת על הנשאר זהו בני. הנה נתכונן נא בכוחות נפש של זו שרצתה לגדול ילד ממנו, אף אמנם שאמרו חז"ל איבעת השוכבים כזה, ואחר מהם מי שאין לו בנים (בנדיים ס"ד ב), והביאור הוא כי כטבע האדם הוטבע כח ההטבה לזולתו, ואף ישש בידו להטיב לזרים, מ"מ אין לו כח הטבה במסירתו נפש אלא לבניו שלו, וכן מצד המעבדים, שאין אדם מוכן לקבל הטבה גדולה מזולתו, כי זו מחייבת אותו בתורת הטוב, אלא דין הכן שהוטבע בנפשו ליטול ההטבה משת האם. ולכן מי שאין לו בנים חשוב כמת.
אך זו שרצתה לגדול בן שאיננו שלה, הרי כל ימיה תדע שאין הבן שלה, ומה הרויח ע"י גניבת בן זר, אמנם כח ההטבה המוטבע בנפשה היה גדול כל כך, עד כדי לבוא לגדול ילד זר ובלבד שיהא לה עם מי להיטיב, ואף שאיננו בנה במשחח תשכח מזה, ועכ"פ הבן עצמו שלא ירע שאינה אימו, הוא יהא מוכן לקבל כל ההטבה ממנה, ויש לה בזה תחליף לבן ממש. אך שאיננו גיטא, הרי ידועת היא כצדק נפשה של האם והעניינית, אשר בנה יגדל ממנה, ואין לו רשע ורוע לב כמו מי שגדול ילד ממנו, והדבר היחיד, אם מזה אכזריות גדולה כזאת היה בלבה, ואם כ"כ אכזרית היא, איך יש בה את כח ההטבה עד כדי כך לחייב את עצמה בפרגות הילד, והן הורגים, אור וחורש משמשים אצל האדם בערבוביא, ושני הכחות ישנם כאחד בקרב האדם, ואין כאן כל סתירה, ולכן יוכלה היא להיות אכזרית כל כך, לגדול ילד ממנו, כדי שיהא לה עם מי להיטיב.

והנה אמר שלמה, גזרו את הילד החי לשנים, ותגו את החצי לאחת ואת החצי לאחת (מלכים א' ג' כ"ה), ויש לעיין איך סמך שלמה ע"יה על הכמתו לאמר "יגזרו את הילד", ואם כי ברור שהאם האמיתית לא תסכים לכך, ורואי תוהוה על בנה ובלבד שישאר בחיים, כאשר רחמיה מרובים עליו עד אין שיעור, מ"מ איך היה בטוח כ"כ שהאשה הגדולה תסכים לכך, ואף שאכזריותה היתה גדולה כלפי האם, אבל לרציחת הילד לא הגיעה, ומה גם שכל מה שבאה לגדול הילד היה משום שרצונה להיטיב עמו.

15 The darkness of evil is not simply a lack of clarity about God's existence. It is rather an entity of its own, creating a lust and an urge which must be consciously overcome and overpowered. This is not accomplished by the mere awareness of the Divine by the 'light' in oneself. If a person does not uproot the bad and evil within him, then light and darkness will continue to influence him equally. This confluence of forces can lead to the most paradoxical of behaviors, for the 'light' fuels the 'darkness,' creating evil of a new dimension — Amalek!

16 Inspiration: Insights: Amalek: Rev - pg 112
With regard to *midos*, the only way to improve is through the study of *mussar*. Only through *mussar* can one come to view *midos ra'os* as the destructive forces that they are and be inspired to dedicate himself toward their refinement. Otherwise, he will be in constant danger of stumbling, ח"ו, in the way of Chonyo.

Shlomo HaMelech declared: אל תרפו נְפִיקָה - כי היא חייך, Grasp steadfastly to mussar, do not loosen your grip! Guard it — for it is your life (Mishlei 4:13). A person who can breath only with the aid of an oxygen support system would not for a moment consider disconnecting himself from it, for his life depends on it. Mussar study is not something reserved for the exceedingly pious. It is our life, for without it we are lost.

19 תנין זמיר - עוף

לכאורה תמוה הדבר הוא הכי זה מן הנמוס לחפש בכלי חברו כשהלו אינו יכול למונעו, וגם זה קשה איך לא נתביישו מהמצריים לספר להם שעשו כן לחפש בבתיכם שאין זה דרך ארץ לבני אברהם יצחק ויעקב לעשות כן

ונראה לי בזה במשיטות, כי מכיון שלא יכלו המצריים לעמוד וללכת ב' ימים, וא"כ מוכרחים היו להשתמש בבני ישראל שהם יבואו לבתיכם ויתנו להם מאכל ומשתה משך כל שלושת הימים והיו זקוקים להכנס אל כל מתבואהיהם, ולכן היו יכולים לומר להם: אנהנו ראינו החפץ בביתכם ובמקום פלוני הוא כמו שפירש רש"י.

20 ע"פ

ר' יהודה אומר מחשך של מעלה שואמר ישח חשך סתרו, ר' נחמיה אומר מחשך של מטה, לדעת ר' ינו עלו אדים עבים קטורים ממעמקי הארץ והיה בהם ממש עד שנגעו נצוצי האור מעבור בתוכם, ולעוהו מ"ש ולכל ב"י והיה אור במשיבתם היינו בארץ גושן ששם לא שלטו האדמים האלה והיה אור, ור' יהודה סובר כדעת המורש ש"ש ולכל ב"י היה אור במרובותם היינו גם במרובות המצריים, ש"כ"ם שהי' יהודי נכנס הר' אור נכנס צמו ומאיר לו מה שבחבית ובחיות ובמטמנות וצליהם נאמר נר לרגלי דברך, וזה לא יצויר רק ע"י חשך של מעלה, ר"ל שהקב"ה השטיע או אור הגנוז יאור הרוחני שלמי ערכו יקרא בשם חשך כמו שאור השמש הוא חשך אצל העטלף ובוה הולכים ר"י ור"י לשטתם.

22 *

ביאור הענין, שבחס הראשון האור אותו אור עליון המגלה את התכלית הסופית של הבריאה, המטרה שאליה הבריאה צועדת, כלשון הלש"י (תדע"ה ח"ב ד'): "ונתגלה בו (ביום הראשון) אור הגנוז שהוא סוף התכלית ותיקון הכלי".

אכן הקב"ה גנו את האור העליון בנימוק: "שאינו כדאי להשתמש בו רשעים" (רש"י שם). פירוש, שגילוי האור היה גורם למרדת הרשעים - הנמועים מלצעוד בדרך האור. לעומת זאת הצדיקים אשר מכוונים את כל צעדיהם על פי רצונו יתברך, חרי להם אור הגנוז הוא דבר טוב מאד. ואמנם עבורם האור גנו כדי שישתמשו בו לעתיד לבוא, להאיר דרכם. נמצא שהתוכן האמיתי של מאמר "יהי אור" הוא - להאיר את פני המציאות האמיתית, ולגלות את התכלית שאליה צועדת הבריאה. אכן, הסתרת האור של ימי בראשית מאפשרת לתת פירוש מעוות למציאות העולם הזה, שכאילו אין היא הולכת לשום מקום וכי תכליתה מושגת בעצם ימי החושך.

17 יואמר ר' אל משה בא אל משה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו וגו'. מנו הכבדת הלב? כי אם אומרים כן על ידו הרי פירושו שנעשית ידו כבדה וקשה לו להגביה אותה, אבל איך נפרש "כבדות" לבני לבו של אדם? — שם משכן הרגש הקשור בדעת, שאלמלא הכבדות הוא מרגיש ורואה? ואם נפרש ש"ע"י הכבדה נעשה אינו מרגיש הרי"ז לא הכבדת הלב אלא סילוקו! אבל כבדות הלב פירושו: ראה — היינו מרגיש בלבנו — את האמת והשקר וגר עיניו ומודה בס בברור מעל כל ספק, ובכ"ז אינו יכול וצ"ח בכוח לסלק אכן נגף השקר לגמרי, כי הוא מתגבר בו ומסתיר ומחשיך את האמת שלא ידקר בפניו. והו הכבדת הלב, והו "למות חסאת רובך" (בראשית ד'), כלומר: שהסתמט הוא השקר רובך על האמת ומכסהו... נמצא כי לבו ידע גם את האמת הטמון תחתיו. אבל את השקר הוא ראה לפניו גלוי!...

18 עוף - תנין

זהו שאמר הכתוב: "שלה חושך ויחשיך ולא מרו את דברו" (מד"ד)

אם נפרש כי "לא מרר נסוב על המצרים, כפי שאכן יש המפרשים כן, וזה אולם אם הכוונה לישראל, לכאורה דברי המדרש פלא. וכי מה שבה הוא לישראל שלא מרו את דבריו ה' במכת חושך.

כדעו, במכת חושך היו המצרים דבוקים איש על מקומו, לא זעו ולא נעו. ודע כי במשך ששת ימי חושך מצרים נראו למצרים מחזות ומראות נוראים ומבחיילים. במצב שכזה היו ישראל יכולים בנקל לקוס על המצרים, לנקום להם ולהרגם, ואחר כך לצאת ממצרים באין מפריע. אלא שבועה השביע יתום יוסף שלא ידחק את הקץ ולא יצאו טרם זמנו, וכפי שמוצא בתרגום יו"ט בן עזריאל (ס' רמ"ח).

וזהו שאומר הכתוב "שלה חושך ויחשיך", ואז היה קל עליהם מאד לצאת מצרים אף ללא מלחמה, ועם כל זה "לא מרו את דבריו", לא עברו על שבועה.

(חגים סו"מ)

לנפ"י ביאר, האדמו"ר מסטמאר מה שהובא עור במדרש, שהקב"ה שאל האלים אם ראויים מצרים ללקות בחושך, והסכימו כולם, היינו גם המצריים. ולכאורה יש להבין, מה נשתנתה מכת חושך משאר המכות, שאין שר של מצרים, שקטרג על ישראל, ולימד זכות על מצרים, במכת חושך נהפכה דעתו והסכים למכה זו.

ולפי דברי החת"ס הנ"ל מבווארים הדברים באר היטב. במכה זו היה נסיון קשה מאוד לבני ישראל שהרי היה בידם לקום ולגאול עצמם ולשלוט בשוואניהם. אמנם לו היו, ישראל עושים כן היה נגרם חורבן גדול, כי הרי היו מושבעים שלא להקדים את הקץ, ואפילו רגע אחד קודם הזמן לא היו רשאים לצאת, וראה מה עלתה לבני אפרים שיצאו קודם זמנם.

ומעתה יובן היטב שלכן גם המקטרג על ישראל הסכים למכה זו, כי היה סמוך ובטוח שישראל לא יעמדו בפיתוי ויכשלו בנסיון זה, כי לא יהיה בכוח עבדים שגלים ומוכים ונכזים לעצור עצמם מלצאת לחירות בהזדמנות הראשונה הנסרית בדרכם.

21 מ"א אורי

המכה שקדמה למכה בכורות היא - מכת חושך. כפי סדר עשרת מאמרות בראשית, מכת חושך מקבילה למאמר "יהי אור" (שם משמואל בא תרע"ד). והדבר מתמיה - הכיצד החושך יהא מקביל אל האור, והלא הדברים נראים כדבר והיפוכו כדי שנוכל לעמוד על פשר הדבר עליו להתבונן במשמעות המאמר "יהי אור".

"ואמר אלקים יהי אור והי אור. וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל אלקים בין האור ובין החושך" (בראשית א' ג')

"ויבדל אלקים את האור כי טוב ויבדל" - חף מה חנו זרימין לרבי אבהו (תגינה י"ג), ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והכריזו לנדיקים למתד לבא" (רש"י שם).

המצריים הרשעים היו אלו שהפכו את החושך שידר על הארץ, לשיטה הם ניצלו את העלמות האור הגנוז, ויצרו כביכול מערכת שיטה שלמה אשר מטרתה להעלים את התכלית האמיתית של העולם, ו"להאיר" את פני המציאות באור מזויף - הגנוז לתכלית האמיתית החבויה באור הגנוז (התבאר באריכות במאמר (ב).

ובכן, מכת חושך באה כדי להחזיר את הפירוש הנכון של מאמר "יקי אורי", לגלות את האור הגנוז המאיר את המציאות האמיתית. מכת חושך מתוארת בכתוב:

יבט משה את ידו על השמים ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים שלשות ימים. לא ראו איש את אורו ולא קמו איש מתחתיו שלשות ימים ושמות יי כיבו.

"יבטי חשך אפלה וגוי שלשם ימים" - חשך של אפלה שלא ראו איש לא אהיו חסות יי ימים. ועוד שלשם ימים אחרים חשך מוסבל על זה שלא קמו איש מחמתו, וישב אין יכול לעמוד ועומד אין יכול לישב" (רש"י עט).

אלכל בני ישראל היה אור במשפחתם ימים.

24 זולכל בני ישראל היה אור וגו' - בארץ נושן לא נאמר, אלא במשכותם, שכל מקום שהיה יהודי נכנס היה אור נכנס ומאיר לו מה שבחביות ובחיבות ובמטמוניות. ועליהם נאמר (החלים ק"ט) 'ע' לרגל דברך' וגו' ("שמיר י"ד ג').

יש לתמוה ולשאול: אמנם הדעת נותנת שהי יעשה נס לישראל שיהיה אור

25 במשכותם - כדרכו יתברך בכל יתר המכות, שהגן על בני ישראל מהמכה שפקדה את המצריים. אך צריך עיון מדוע האיר הי לישראל באור נוסף - ויותר מאורו של יום, והיו רואים גם המוסתר מעיני האדם - "מה שבחביות ובחיבות ובמטמוניות" מה עיניו של אותו נס! * החסבר נמצא בדברי המלבי"ם (שמות יי כ"ב) המבאר שמכת חושך היתה בעצם גילוי אור הגנוז - האור הרוחני המוכן לצדיקים לעתיד לבוא, שמחמת עוצם קדושת האר לא יכלו המצרים הרשעים להנות ממנו ולהשתמש בו ונחשב להם לחושך. כשם שכאשר מכוונים אל מול פני האדם אור מבהיק ומסנוור, אין הוא רואה מאומה, וכדרך אור השמש אשר הוא חושך אצל העטלף הרואה רק בחושך.

26 משמעות הדברים היא כך: כבר התבאר לעיל, שענינה של מכת חשך היה להאיר את הפירוש הנכון של מאמר "יהי אור". ובכן, כדי להשיג מטרה זו, האיר הי מאתו אור עליון שנגנו לצדיקים - האור המאיר את המגמה האמיתית שאליה מכוון השולם. בני ישראל הצועדים במסלול התכלית האמיתית, בבחינת "נר לרגל דברך", זכו להנות מלא חפניים מאור יקרות זה, ומכוחו הם יכלו לראות גם במקומות שבהם אינו חודר אורו של יום - במטמוניות של מצרים. כלומר, גם אותם פינות חבויות, שלא הוארו עד עתה באור האמת, ושלט בהם "חושך מצרים", הוארו עתה ונשטפו באורו אור גנוז שלא השאיר פניה וסדק חשוכים.

לעומת זאת המצריים לא היו ראוים ולא היו מסוגלים להנות מזה האור. לבינתם נתפס אותו אור כחושך אפלה, ועל ידו ניטלה מהם האפשרות ללכת למקום חפצם ולהגיע ליעדם המעוות - "ולא קמו איש מתחתיו" (שמות יי כ"ב). זהו גם ביאור דברי חז"ל, שבזמן ששימש אותו חושך נהרגו בחשאי רשעי ישראל (מבאר ברש"י שמות יי כ"ב), כי אותו אור נופא כילה כל אותם רשעים אשר הוציאו עצמם מהתלם הנכון - להלך באור החיים. אותו אור שימש כריקע לגילוי המציאות האמיתית עצמה - גילוי השכינה במכת בכורות.

27 *Outlook, Insights - R. L. 87-88*
The Israelites [also] did as Moses had said. They requested silver and gold articles and clothing from the Egyptians. God Made the Egyptians respect the people, and they granted their request. (The Israelites) thus drained Egypt of its wealth (Shemos 12:35-36).

28 Prior to the Exodus, Hashem caused the Jews to find favor in the eyes of the Egyptians. The immediate reason for this was so that the Egyptians would readily offer their vessels of gold and silver to Bnei Yisrael, in fulfillment of Hashem's promise to Avraham that his descendants would leave their servitude with great wealth. But if that were Hashem's only intention, it would have been sufficient to cause the Egyptians to give over their wealth out of fear of Bnei Yisrael.

We must, therefore, seek another explanation for the miracle of the Jews finding favor in the eyes of the Egyptians (see Ramban to Shemos 11:3) — i.e., some reason why it made a difference whether the Egyptians loved and respected us or merely feared us?

Throughout our galus we have been mocked, hated and killed by the nations of the world. We have had to strengthen ourselves not to concern ourselves with those who deride us because of our service to Hashem (see Rema to Orach Hachaim 1:1). There is a danger, however, that this state of affairs will be seen as being the way things

29 The halachah consistently exhorts us to act in a way which will effect a kiddush Hashem (sanctification of the Divine Name), and thereby brings us respect as a holy and upright people. We are

forbidden to desecrate God's Name by giving the gentiles reason to castigate us for conduct unbefitting a holy nation (see Choshen Mishpat 266 regarding returning lost articles to a non-Jew). Kiddush Hashem is a facet of the mitzvah of ahavas Hashem, love of God. Ramban in Sefer HaMitzvos writes that this mitzvah includes an imperative to call out to all mankind to serve God and acknowledge Him.

30 As God's representatives, we must ultimately command the respect and favor of the nations of the world in order to fill the world with His glory. That occurs, says Rashi, only when we fulfill the mitzvos properly. A mitzvah fulfilled properly is Godly and perfect and can only command respect and admiration. If we fail to perform the mitzvos properly, however, then we will be considered fools. Derision and mockery will be our lot, for the portion of the mitzvah improperly performed is not Divine and therefore elicits ridicule that then spreads and encompasses the entire mitzvah.

31 Chazal explain that the verse, "All nations of the earth will see that God's Name has been called upon you and will respect and fear you," refers to the tefillin placed on the head. The Vilna Gaon added that this means not just the tefillin on the head but the tefillin in the head — i.e., the internalized intention with which the mitzvah is performed.

The scorn of the nations of the world is not a sign of our perfection, but rather that something is lacking in our service of Hashem, that we have failed in our role of leading a life of holiness separate from the nations and their lifestyles. The halachah "Esav hates Yaakov" guards us against the possibility of assimilation and spiritual self-destruction. But when we fulfill our role properly, the entire world will want to share in our service of Hashem.

32 Prior to our first redemption — the model of the final redemption to come — Hashem brought us favor in the Egyptians' eyes so that we would not forget this ideal. The Egyptians readily gave us vessels of gold and silver to enhance our service to Hashem in the desert. The clothing they gave us represented the honor and glory in which they wished to garb us. And so it will be in the final redemption.

May we merit, through our meticulous performance of the mitzvos the respect, honor, and admiration of the entire world, rather than the mockery and abuse that is our current lot. Then all nations will follow our lead in serving Hashem and bringing the world to perfection.

34

מוצא בשם המצויים, על הא ראות בחד הק' (כ' דף קע"ה): "לא גלו ישראל מארצם עד שכפרו בקב"ה ובמלכותא דבית דתת' מלכות בית דוד' מרמו על ענין השגחה פרטית, שהאדם המאמין בכל מאורעותיו הם בהשגחה פרטית, או אם נגזר לו איזה צער כל שהוא, הרי הוא ממשמש במעשיו, ומיד רואה לחקן את המעון היקין. הארה זו מכוונה 'מלכות בית דוד', ואמנם כבודות קדמונים היו יודעים היטב חמדי את הסיבות לצער שארע להם ואיזה הוא גרם לכך, ומה הם זקוקים לחקן.

אנכי כנסו - 54

35

וכמו שראינו שאין עוד נביא ולא אהנו יודע עד מה, שאין האדם יודע בבדור מה עליו לחקן בעשיו של כל מאורע שארע לו, ומה בדיוק דורשים ממנו מן השמים, אבל אם הוא יודע לפחות את עצם הדבר שהקדוש ברוך הוא פונה אליו, כביכול, והוא מדבר עמו, הוא רודש משהו ממנו, אך אינו יודע נבונה כמה דברים אמורים, ומה גודש ממנו בפרמיות - העצה היא לעשות מה שניתן לאל דיו לחקן את עצמו. לדוגמא, אם עובר על האדם איזה צער ח"ו, הרי עליו לפעול כדי בכל יכלתו לשפר דרכיו ולחקן מעשיו, לזקק יותר בברכת המון, ליטול דיו בהקפדה יותר, לקבל על עצמו לשמור עניו יותר, ללמד תורה ביתר חשק והתמדה, להתפלל יותר בכונה, ועוד כהנה וכהנה קבלות והחלטות טובות המתבקשות מדרגים הקמונים שמתמזים חמדי לאדם מן השמים, ועל הכל, לבקש מרש"ת: הורני ה' דרכי אהלך באמת - שיפתח את עיני, וידע מה דרשים ממנו בשעה זו ומה יש לו לחקן.

על כל פנים כשהשגחה ראוה שהאדם נענה לרמזים, ומתחשב בהם, ואינו נשאר בשוין נפש ובקירות כלפיהם, זה בעצמו כבר ממתיק את הדינים היצער שנגזר לו בעשיו.

37 "kol nodi jafek" - 19 64

If the gracious divine bounties which have been showered upon both the individual and the community obligate their beneficiary to perform special, concrete deeds, even if these bounties (like wealth, honor, influence, power, and the like, which are acquired through exhausting labor) have been bestowed upon man in a natural manner, how much more so do the divine bounties which are bequeathed in a supernatural manner, in the form of a miracle which takes place outside the context of the basic lawfulness governing the concatenation of historical events, bind the miracle's beneficiary to God. God's miraculous boon of *hesed* imposes upon man

the absolute obligation to fulfill the great commandment which cries out from the very midst of the miracle itself. A transcendental commandment always accompanies a miraculous act—"Command the Israelites!" Woe unto the beneficiary of a miracle if he does not recognize the miracle performed on his behalf, if he is deaf to the imperative which echoes forth from the metahistorical event. How unfortunate is he who has enjoyed God's wonders if the spark of faith has not been kindled within him, if his conscience does not tremble and take heed at the sight of the extraordinary occurrence.

38 When a miracle does not find its proper answering echo in the form of concrete deeds, an exalted vision degenerates and dissipates, and the divine attribute of justice begins to denounce the ungrateful beneficiary of the miracle. "The Almighty sought to make Hezekiah the Messiah, and Sennacherib, Gog and Magog. The attribute of justice objected, 'You performed all these miracles on behalf of Hezekiah, yet he did not utter song before You. Shall You, then, make him the Messiah?' Then come times of distress; the hour of suffering makes its appearance. Suffering is the last warning were with divine providence alerts the man lacking any sense of appreciation for the good he has received. One must respond to this last pronouncement, arising out of suffering, with alacrity, and must answer the voice of God calling out to man, "Where art thou!" Judaism has always been very strict regarding the prohibition against missing the moment. It possesses a highly developed and

ורכל בני היה אר במשבוהם. לכפן מה כשגאל המסות לא כחיכ. רק עגברי לא סיה המכה הכוא. וכמכה הו כחיכ שביה נכס סיפך המכה. יל כדוע שנתה ללחם ממלחם כיו כחלית, השפלות. כל סה לר חגר יחמר עליו שפתי זה סה רחוק לכהל. כשי' וזה שרש ועריה. ור' כרעה ל' גלחל. כר' ללס אר קדושתו יח'. שיטערד לנכס ולהמוקק ללחם ממלחם מקום קליפת הערלה. ולגנם כדרישו יח' והיחם למלון. חיו רוח דברים קדישא. ללחם מקליפת הערלה. ולגנם להסגלות הקדושה. וכדשיש פליכס ככור סיה. וסכשמוקקות ללחם מקליפת הערלה. ללהתחלף דגלחל יחכ לס. כי מ' כחשודרוסם לנכס כרזח דבריה קדישא כול. יל לנכס לפועל מנש. ולסוף של מלח מילכ. ועיי' זכ לגלחל כפועל כוד רמח גלחל ומפורכמת. כשי' ולסכוד סילך ורלר' מהכוסות כדסין. ולומר כ' כדמך ס' וגי. דס פסח דס מילכ. חיו ללכ גלי סיה לר כמותנחם. שגמכס כחחוחכ סו. כשי' כשי' כחכוד אור מילכס. להכשוד לנכס לר' סו. וללחם יקרר אר. כי מנכרי לחס חלכו. וללחם גס כשי' כח כנחיי אר כול. כנכס כרבו

כרבו כרזח. כי גס כשי' כול כנחיי ז. ככרזח כקליכס. כשיחין וכניקין מסלכין דרזיקין. ולס כולמל חלח ככולו עולין. ומכגל אר כקדושה: ועפ' דכר' חלכ יכור כ' מלמחל על כרששים שמתו כשגס יח' חלכה. חשי ימלח עכ כרשישו חל יכר מלח. שגל כולס מלח וזה ערוס ועריה. כלי סוס אכח. אס למס מרו דוקא כמכס כולס. ומלמח'ל ידוע. ולכריו יכור. כי כולל מלחם כבו פליכס שחירח ככרית. [כחשוקקס ללחם ממלחם וריל]. ועיי' פליכס זח ר' לריו וכיל'. לא כן כרששים כולכ סלח ר' ללחם מקליפת הערלה. ולא ר' ללחם ממלחם כידוע. פליכס וכס כחך כסמיהם: נחזור לכריו כי סח חלכ הקדושות סכס ומילכ. כן כמכ כנחיי ככור סיה. חיו סיה אר כמותנח'ס. רמח לנכס ומילכ. כי כחיכ כמתכח'ס יס כו חיות סל'ס. ולחיות כעלח'ס סס כחחיות נ' מילכ:

ע"ש וז"ל

אמנם במדרש רבה כאן מפורש יותר (י"ד, ג) "חשך למה הביא עליהן יתברך שמו של הקב"ה שאין לפניו משוא פנים והוא חוקר לב וכוונת כליות, למי שהיו פושעים בישראל שהיה להם פטרונים מן המצוריים והיה להם שם עושר וכבוד ולא היו רוצים לצאת, אמר הקב"ה אם אביא עליהם מכה בפרהסיא יימיתו יאמרו המצוריים כשם שעבר עלינו כך עבר עליהם, לפיכך הביא הקב"ה על המצורים את החשך ג' ימים כו"י שיהיו קוברים את מחיהם ולא יהיו רואים אותם שונאיהם והיו משבחים להקב"ה על כך ע"ש

40 וראה לדייק בלשון המ"ד שפוחת שהקב"ה חוקר לב וכוונת כליות וכוונתו שרשעים הללו לא הורו בגלוי שרונם להשאר כמצורים, אלא החטפו בטלית הכלת כאלו גם הם רוצים להגאל, אבל הקב"ה בוחן לב וכליות ידע שכלכם אינם מצפים לגאולה ורצונם יותר להשאר במצורים לחיות חיי עושר וכבוד. והגאולה העתידה נעין הראשונה, יש כאלו שכלבכם לא מצפים כלל לגאולה, שטוב להם בעושר וכבוד שנחלו, אבל הקב"ה בוחן כליות ולב יגלה קלונם של רשעים אלו ולא יזכו ח"ו לראות נחמת עם ישראל ונאולתם.